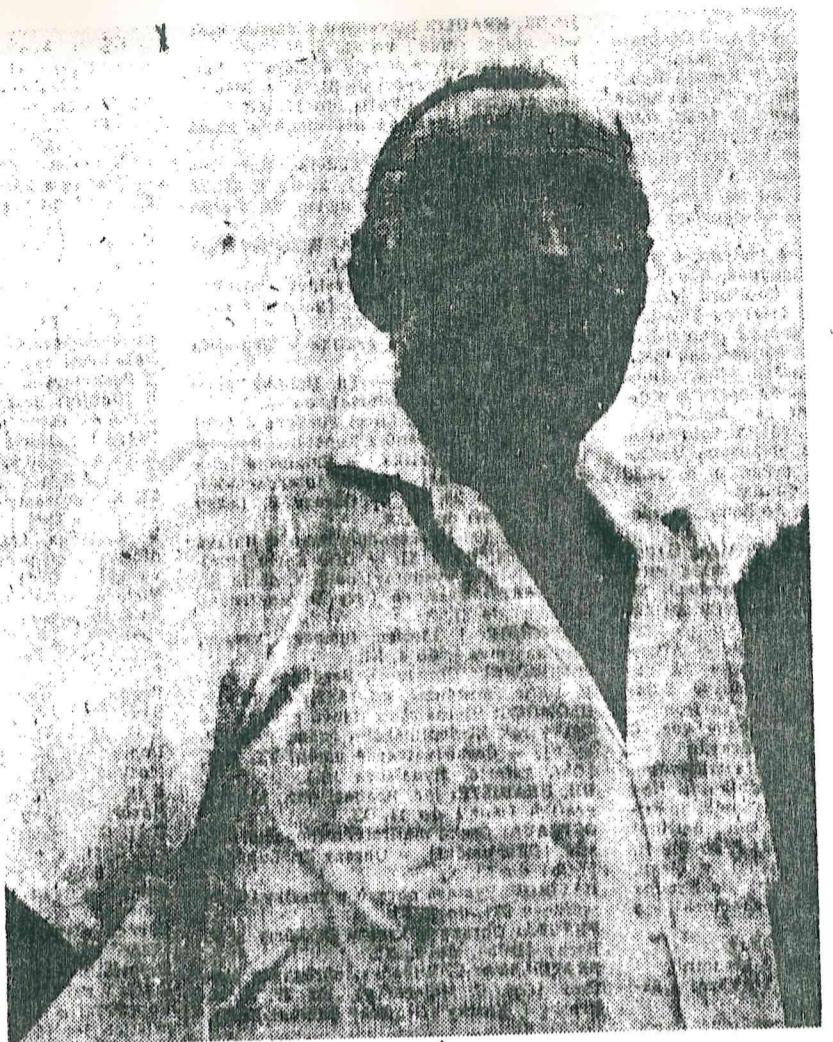

In: Literární Noviny, 20. 10. 1962

v Porto Roncu

Za Remarquem
ÚRYVKY Z ROZHOOVORU

Snímek F. Goldscheider

Když jsem poprvé zvedl telefon, měl jsem žádou.

„Pan Remarque je právě na jezeře. Zavolejte mi za pár hodin.“

Za 30 minut jsem tedy znova vytvořil číslo.

Na druhé straně se ozvalo: Remarque.

Rychle jsem vyklapl, co chci. Jsem v Locarnu na filmovém festivalu, yím, že bydlí hedakem, jeho knihy u nás hojně vycházejí, v Českoslovanskou má vůbec početnou čtenářskou obec, kdyby měl na chvíličku čas, nechci dlouho zdržovat, jistě má práci...“

Ten hlas na druhé straně byl tichý a přátelský. Aho, přáci má a ve chvíličce se takový telefonování uškuteční nedá, to potřebuje čas. — Kdy chci tedy přijít? — Pojedu z Locarna přes Ascohu do Porto Ronca. Vila, ve které bydlí, je přímo u silnice. Nad jezerním břehem.

Je mondémán, četl jsem v něm predpovídá ke třem kamarádům. — Nebylo v ní ani zvěnčí ani zvěnčí nic pravoského nebo mondémantu. Je přijemná a neukázkálná.

Jako její majitel.

Pracoval na velké terase nad Lago Maggiore. Před sebou měl rukopis, téžitko, zástup ostře ořezávaných tužek.

ERICH MARIA REMARQUE — statný, prošedivělý, opřetený, kolem očí vrásky, husté obočí — hovoril soustředěně, plynule a přece jaksi živoči.

„Co myslíte tomu Fränkelovi?“ (Noviny v onech dnech o něm hodně psaly.)

A hned na svou otázku navázal:

„Je to docela sprostý vrch v taláru a oni ž něho udělali spotkového generálního prokurátora. Předstírají, jako by o tom nic nevěděli. Nacházejí všechno!“

Vyprávěl, jak naši zástupci odvezdali v Bonni seznám západoněmeckých soudců, kteří za okupace jako nacisticku návladní měli na svědomí desítky a stovky lidských životů.

O tom, jak se denazifikace praktikovala, Remarque dobré věděl. V doslovu k Černému obálku psal s trpkou ironií o znamenitých korytích a vysokých penězích osvědčených nacistů. Na vlastní oči se o tom přesvědčil v rodném Okresku ve Vestfálsku (který je nepochybět v Černém obálku kulisou děje), když se tam před lety žádavil.

„Přitom, jak jsou Němci „střítlí“, dokázali by objevit a usvědčit každého, kdo se provinil proti lidostem. Ale o to jde zřejmě něco. Soudstí se len na jedno: vydělávat hodné peněz. Spravedlnost a peníze, to jsou dvě běžně věci. A tak je zase všechno plno starých nacistů. Ti samozřejmě křivdy napravovat nebudou!“

Nevěří, že by nacismus znova přišel k moci, ale nacistický duch je pořád nebezpečný. Před nacistickým rokem vsadil německý militarismus na nacisty. Ještě jedna světová válka a patří nám svět, vyhrožovali velkohubí už před první světovou válkou. Tedy je německý militarismus znova na pochodu. A z toho mají lidé útrahy. Aby se to všechno neopakovalo...“

„...německá mládež, vě velmi málo o tom, co bylo. Mnozí otcové mají stice špatné svědomí (začali si uvědomovat, že nesou vinu), ale víc se obávají toho, že by se děti mohly jednou zeptat: A cos dělal tenkrát ty? Rici pravdu? Ná to jim chybí občanská kuráž, a tak raději dětem zapřejí. I zou a jeden kryje druhého.“

Remarque vzpomíná na svou poslední cestu z kanalizovaným Německem. Bylo to v lednu 1933 (kdy tam zajel ze Švýcarska — už tehdy žil v Porto Roncu). Les zvednutých brávin byl zlověstnou předešrou. A zkrátka hodili

Remarque dělal pravě poslední korekturu. Osudem emigrantů stojí opět ve štědu děje. Jako v knize Miluj svého blížního vraci se hrdina tajně do nacistického Německa, aby spatřil svou ženu. Znovu prchá do Francie a dál, shání se po jakémkoliv pasu, který by mu umožnil počítat v útěku. A když má naději na dosah, mění své rozhodnutí... Dává pas druhému. Děj celé knihy je soustředěn do nočního rozhovoru dvou emigrantů. V tomto vyprávění se skutečnost prolíná s představou, vzpomínky dostávají zabarvení „právni“, realita ustupuje vidinám. Moci to všechno ještě jednou prožít, a jinak.

*

Nenadálý prudký líjak, krupobití a bouře nás vynály z terasy. Zakotvili jsme v pracovně. V obrovité knihovně jsou Remarqueovy romány v nezrozměnějších jazyčích světa. Vede Na západní frontě klid. Byl přeložen do pětadvaceti jazyků a vyšel v milionových nákladech. Nad knihami vypráví Remarque příběhy. (Obdobnou prožil Egérn Ervin Kisch.) Těsně před anšlusem Rakouská poslat kterýsi vídeňský žurnalistu do nacistických novin Völkischer Beobachter „kapitolu ze svého připravovaného románu“. Nacisté ji otiskli. Ubrzku propukl velký skandal. Byl to totiž úryvek z knihy Na západní frontě klid, z prokleté a zakázané literatury, která už jednou, v devětadvacátém roce, zapůsobila jako česouaná puma ve stolářských vodách německého Německa. Tehdy se její autor, hýbavý učitel, automobilový závodník, prodavač náhradních dílů, hudebník, novinář a kvodicí ještě, stal rázem světoznámým spisovatelem.

*

Překakovali jsme od tématu k tématu, od románu k románu, aniž jsme respektovali časovou plosloupnost vzniku, probírali jsme filmy i divadelní hry.

Potvrzuje, že Černý obelisk je do značné míry autobiografický román. Hrával kdysi i na varhanách a sedával za klavitem v baru...“

Jestli bude zase filmovat? (Zkusil to ve filmovém přepisu svého románu Čas žit, čas umírat.)

Snad ani ne.

Ale bylo to docela zajímavé. Zahrál si s chutí, člověk tak ztrácí respekt před vlastními slovy. A získá ohromný kontakt s lidmi.

Ano, jeho paní žije také zde. Občas natáčí. Ponejvce pro americkou televizi. (Je ženat s Paulette Goddardovou, Chaplinovou partnerkou z Moderní doby i z jedné etapy Chaplinova života.)

Co tedy bude psát?

Divadelní hry. Má sice ze sebou teprve jedno drama. Poslední dějství, ale divadlo je silnější, působivější než knihy.

O čem bude psát?

„Mým tématem je člověk tohoto věku, otázky humanity. A mě krádej individualisty: nezávislost, tolerance, humor.“

A tak se vracíme k tomu, co je pro jeho tvorbou základním motivem: jedinec na křížovance dějinních vln a tragedií. Dáváto je jen krátký román, kterého si z poslední Remarqueovy tvorby nejvíce cením — k Jiskře života.

„Za všechno, co se stalo, citím do určité míry spoludoprovědnost. Vždyť jsem také Němec. Mužil jsem něco udělat. Musel jsem napsat Jiskru života. Po léta jsem myslil na lidi, kteří prožili koncentráky, na román o nich, po léta jsem nevěděl, jak začít. Věděl jsem jedno: že musím zdůraznit úctu k životu proti absolutní neutěšení, pro které život — cíci — neznamenal vůbec nic. Pro někoho jsou lásky jen židovskou záležitostí, ale to nesmíme nikdy připustit, jsou svědomím ušás všech.“

Vracím se ještě k atmosféře této knihy. Neobvyčejně na mne zapůsobila. Autor „Jiskry“, kterého nebyl v koncentračním táboře, přece sugestivně zvládá prostředí, mentální, jazyk lágru, vnitřní svět heftinků.

„Lidé mi vyprávěli, co připili,“ pokračuje Remarque. „Samozřejmě jsem četl i různé knihy a dokumenty, prohlédl rozmanitý materiál, zhlédly filmy a zastavil se nad ofenkým snímek židovského transportu. Malé děti šly se zdviženýma rukama... To dělší jsem mohl dát sám. Své vlastní myšlenky a city. Vžitval jsem se do odlíčné psychologie. Po čtyři roky

DA C110C011704 Často jsem psal tuto knihu, žil tímto námětem. Často jsem se rozrušením probouzel: nejdou pro mne? Ani tentokrát jsem nechtěl psát dokument, ale román, který je zrcadem doby. Vyznání výře, že člověka nelze značit, že s nadějí roste víra v život. Byla to moje nejtěžší kniha... Myslel jsem při ní i na sestru. Také jí ubil nacisté.“

*
— V našem životě je sponzura paradoxní. Narodil jsem se v době plynných lamp, zářil jsem rozvoj elektřiny, letectví... když budu žít ještě deset, patnáct let, dočkám se letu na Měsíc.

Věda zmohla všechno. Jen lidi se nepodařilo dostat k sobě blíz. Kde jsme se vlastně očuli? V minoběhem jsme neučazili ani krok. V polovině dvacátého století jsme měli koncentráky, plynné komory. Do naší minulosti se nemůžeme ohlédnout ještě je tu.

To je strašný rozpor. Po první světové válce jsem dlouho nemohl poslouchat sklepánky tramvají, připomínala mi to zvuk padajících granátů. Ted se necholu smutit s myšlenkou, že někdo treba značně omylem knoflik a...

... a přesto všechno věřím, že lidé k sobě nazdují vlastní. Nejsou naivní optimista, ale což mohou, aby se lidi od sebe navzájem učili to dobré?

To by byla nejlepší koexistence.

FRANTISEK GOLDSCHIEDER

Válečná hystérie rozpoutená v Americe proti revalující Kubě vyvolala v Anglii velké zaujetí. lord Home byl nuten pruhlastit, že mluví-li Američanů o koexistenci, měli by s ní začít plnou ve svém sousedství. Britský tisk a dopisy členů a vzdálenou jednomyslností odsuzují americké válečné akce a výhružky a upozorňují na nebezpečné důsledky dosavadního postoje American. Veškeré povídání využívají dopis, který patnáct znaměných anglických spinovatelů — mezi nimi Paul Johnson, John Osborne, J. B. Priestley, Philip Larkin, Kenneth Tynan, Arnold Wesker — zaslali 10. října listu Times. Upozorňují na vážnou situaci, kterou Američané vytvořili kolem Kuby, a psí: „Je proto nutno všechny vyslovit to, co si podle našeho názoru myslí velká většina Britů. At soudíme o Fideli Castrovi a cokoli, odsuzujeme výhružování, kterého se dopouští velmoc všechny země. Odmitáme americké argumenty, které se snaží opravdužit intervenci. Nemůžeme, že může vzejmí cokoli dobrého pro světový mír nebo dokonce i pro americkou pověst ve světě (a zejména v Latinské Americe). Intervence proti Kubě. Postavíme se všem prostředky proti americkému pokusu zavést do ní naši země, at už pomocí požadavku, aby se britské lodi zúčastnily blokády nebo jakýmkoli jiným porušením normativních mezinárodních vztahů mezi státy.“

JITKA MYSZAK Model fontány
Z výstavy v Ostravě